

Czy debata krakoska zmienia świat?

Raport z prowadzonych badań nad debatą krakoską i jej wpływem na edukację i debatę publiczną w latach 2024–25

Jakub Pruś¹

¹Critical Thinking Research Lab, Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

30.12.2025

1. Wstęp

Badania, których wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, prowadzone są w CTRL – Centrum Badawczo-Wdrożeniowym „Critical Thinking Research Lab” (CTRL), działającym przy Instytucie Filozofii Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie. Podstawowym celem CTRL jest prowadzenie interdyscyplinarnych badań nad zagadnieniem krytycznego myślenia oraz kultury logicznej, a także opracowywanie i testowanie optymalnych form wdrażania wyników tych badań w praktykę indywidualną i społeczną, w szczególności w obszarze edukacji oraz debaty publicznej. Działalność Centrum łączy refleksję teoretyczną z badaniami empirycznymi oraz działaniami wdrożeniowymi, ukierunkowanymi na rozwijanie kompetencji argumentacyjnych, dialogicznych i krytyczno-analitycznych w różnych grupach społecznych.

Badania nad debatą krakoską oraz działania na rzecz jej popularyzowania realizowane są w ramach projektu Ministra Edukacji i Nauki finansowanego ze środków Programu „Nauka dla Społeczeństwa II”, nr projektu NdS-II/SN/0415/2024/01, pt. *„Krytyczne myślenie, kultura logiczna i edukacja filozoficzno-etyczna jako wyzwania współczesności”*. Jednym z kluczowych działań podejmowanych w ramach tego projektu jest organizowanie warsztatów z debatowania, w tym w formacie debaty krakoskiej, a także specjalistycznych szkoleń dla nauczycieli i edukatorów poświęconych temu formatowi debaty.

W ramach realizacji projektu – a także w ramach innych inicjatyw podejmowanych przez CTRL – w latach 2024–2025 przeprowadzono blisko dwadzieścia debat krakoskich

w całej Polsce, w których uczestniczyło kilkaset osób¹, w tym uczniowie szkół średnich, studenci, nauczyciele oraz pracownicy naukowci. Debaty te stanowiły zarówno narzędzie edukacyjne, jak i przedmiot systematycznej obserwacji badawczej.

Celem niniejszego raportu jest przedstawienie wybranych, dotychczas zaobserwowanych wpływów debaty krakoskiej na procesy edukacyjne oraz na kształtowanie kultury debaty publicznej. Raport ma charakter wstępny i eksploracyjny, a jego zadaniem jest zarysowanie głównych obszarów oddziaływania tego formatu debaty oraz wskazanie kierunków dalszych badań.

2. Czym jest debata krakoska?

Debata krakoska jest autorskim formatem debaty argumentacyjnej, którego podstawy teoretyczne wywodzą się z badań nad dialektyką, teorią argumentacji oraz krytycznym myśleniem, prowadzonych w ostatnich latach w środowisku krakowskim. Jej bezpośrednim zapleczem teoretycznym jest koncepcja dialektycznej życzliwej interpretacji (Dialectical Principle of Charity, DPC), która została szczegółowo opracowana i opublikowana w 2023 roku w czasopiśmie *Argumentation* (Springer).

Na gruncie tej koncepcji teoretycznej opracowany został format debaty krakoskiej jako narzędzie dydaktyczne i badawcze, mające na celu praktyczne wdrożenie zasad DPC w realnych sytuacjach dialogu argumentacyjnego. Debata krakoska została zaprojektowana jako strukturalnie uporządkowany proces wymiany argumentów, w którym szczególny nacisk kładzie się na etapy rekonstrukcji stanowiska strony przeciwnej, explicytnego uzgadniania punktów zgody oraz precyzyjnego lokalizowania rzeczywistych obszarów niezgody.

Szczegółowy opis formatu debaty krakoskiej, jej reguł oraz założeń normatywnych, a także pierwsze systematyczne wyniki badań empirycznych nad jej funkcjonowaniem zostały zaprezentowane w artykule opublikowanym w 2025 roku w czasopiśmie *Topoi* (Springer). Publikacja ta stanowi podsumowanie pilotażowego programu badawczego realizowanego w latach 2021–2024, którego celem było empiryczne sprawdzenie, w jakim stopniu debata krakoska sprzyja realizacji postulatów DPC oraz rozwojowi kompetencji argumentacyjnych uczestników.

W świetle dotychczasowych badań debata krakoska jawi się nie tylko jako nowy format debaty edukacyjnej, lecz także jako eksperymentalne narzędzie implementacji normatywnych teorii argumentacji w praktyce społecznej. Stanowi ona próbę odpowiedzi na rosnące problemy polaryzacji dyskursu publicznego, uproszczeń argumentacyjnych oraz erozji standardów racjonalnej debaty, poprzez stworzenie procedury dialogicznej sprzyjającej zarówno krytyczności, jak i wzajemnemu epistemicznemu szacunkowi.

¹Łącznie z uczestnikami debat w ramach badania pilotażowego prowadzonego w latach 2021–24 udział w debacie (czynny lub bierny) wzięło 645 osób (zob. Pruś and Sikora, 2025).

3. Jak badać wpływ debaty na edukację i debatę publiczną?

Wyniki dotychczasowych badań oraz dalsze potwierdzenia formułowanych hipotez dotyczących funkcjonowania debaty krakoskiej zostały przedstawione w publikacji przygotowanej do materiałów pokonferencyjnych 5. Europejskiej Konferencji Argumentacji (ECA), planowanej do wydania w 2026 roku. Publikacja ta rozwija wcześniejsze ustalenia dotyczące poznawczego zysku uczestników debaty, przesuwając akcent z rywalizacji i perswazyjnego „wygrywania” na epistemiczną wartość dialogu oraz jakość wzajemnego rozumienia stanowisk.

Istotnym elementem obecnie realizowanego programu badawczego jest systematyczne budowanie korpusu transkrypcji debat krakoskich, prowadzonych w ramach działań edukacyjnych i popularyzatorskich CTRL. Korpus ten obejmuje zarówno pełne zapisy debat, jak i metadane dotyczące kontekstu debaty, poziomu edukacyjnego uczestników, tematyki oraz struktury przebiegu dyskusji. Zgromadzony materiał już jest poddawany wieloetapowej anotacji przez zespół badaczy i współpracowników CTRL, obejmującej m.in. identyfikację struktur argumentacyjnych, typów aktów mowy, momentów rekonstrukcji stanowiska oponenta, wskaźników eskalacji lub deeskalacji konfliktu oraz elementów świadczących o realizacji zasady dialektycznej życzliwej interpretacji. Na dalszym etapie planowane jest wykorzystanie narzędzi opartych na metodach sztucznej inteligencji do analizy korpusowej, w tym do porównań debaty krakoskiej z innymi formatami debat – np. debat oksfordzkich, które również są organizowane w ramach warsztatów debatowania.

Analizy te mają umożliwić ilościowe i jakościowe porównania dotyczące m.in. jakości argumentów, poziomu zysku poznawczego uczestników, stopnia polaryzacji stanowisk oraz zakresu wzajemnego zrozumienia stron sporu. Tak zaprojektowana metodologia badawcza pozwala nie tylko oceniać skuteczność debaty krakoskiej jako narzędzia edukacyjnego, lecz także wносить szerszy wkład do badań nad kulturą debaty publicznej i praktycznym zastosowaniem normatywnych teorii argumentacji.

4. Wpływ debaty krakoskiej na zysk poznawczy i kulturę debaty

Analiza danych ankietowych zebranych po przeprowadzonych debatach krakoskich obejmuje łącznie 337 uczestników i słuchaczy debat. Ankieta miała na celu pomiar zysku poznawczego uzyskanego w wyniku udziału w debacie, rozumianego zarówno ilościowo (czy doszło do jakiegokolwiek zmiany poznawczej), jak i jakościowo (jaki charakter miała ta zmiana).

Spośród wszystkich respondentów 188 osób (55,8%) zadeklarowało uzyskanie zysku

poznawczego po debacie, natomiast 149 osób (44,2%) wskazało brak takiego zysku. Oznacza to, że ponad połowa badanych doświadczyła mierzalnej zmiany poznawczej już po pojedynczym udziale w debacie, co należy uznać za istotny efekt edukacyjny, zwłaszcza że w badaniu uwzględniono zarówno aktywnych mówców, jak i biernych słuchaczy.

4.1 Charakter uzyskanego zysku poznawczego

Analiza jakościowych odpowiedzi respondentów, którzy zadeklarowali zysk poznawczy ($N = 188$), pozwala wyróżnić kilka dominujących typów tej zmiany. Najczęściej wskazywanym efektem było poznanie nowego argumentu przeciwko własnemu początkowemu stanowisku (62 osoby). Kolejną istotną kategorią była zmiana stopnia pewności wobec własnych przekonań (44 osoby), co wskazuje na osłabienie dogmatyzmu i wzrost refleksyjności epistemicznej.

Rzadziej, lecz wciąż znacząco, respondenci wskazywali na poznanie nowego argumentu za własnym stanowiskiem (34 osoby), co sugeruje, że debata pełniła również funkcję porządkującą i wzmacniającą rozumienie własnych racji. Odrzucenie argumentu wcześniej uznawanego za mocny zadeklarowało 8 osób, natomiast bezpośrednią zmianę stanowiska w dyskutowanej kwestii – 6 osób. Pozostałe odpowiedzi (34 osoby) dotyczyły innych form zysku poznawczego, takich jak lepsze zrozumienie struktury sporu, uporządkowanie argumentów obu stron czy uświadomienie sobie złożoności problemu.

4.2 Wpływ na sposób myślenia i rozumowanie

Znaczący odsetek odpowiedzi wskazujących na zmianę stopnia pewności oraz rewizję wcześniej akceptowanych argumentów świadczy o tym, że debata krakoska sprzyja nie tylko akumulacji wiedzy, lecz także metapoznawczej refleksji nad własnym rozumowaniem. Uczestnicy debaty nie ograniczają się do biernego przyjmowania treści, lecz dokonują krytycznej oceny siły argumentów, zarówno własnych, jak i prezentowanych przez oponentów.

Tego rodzaju zmiany należy uznać za szczególnie wartościowe z perspektywy edukacji krytycznego myślenia, ponieważ nie polegają one na prostym „przekonaniu” uczestników do określonego stanowiska, lecz na transformacji struktury uzasadnień i stopnia epistemicznej pewności.

4.3 Wpływ na sposób dyskutowania i wzajemne zrozumienie

Dominacja odpowiedzi wskazujących na poznanie nowych argumentów strony przeciwnej sugeruje, że uczestnicy debat krakoskich realnie angażują się w słuchanie i rozumienie stanowisk adwersarzy. Jest to efekt spójny z założeniami proceduralnymi debaty krakoskiej, w której rekonstrukcja stanowiska drugiej strony oraz jego życzliwa interpretacja stanowią integralny element przebiegu debaty.

W jakościowych opisach zysku poznawczego respondenci często odnosili się do lepszego zrozumienia motywacji drugiej strony, dostrzeżenia racjonalnych racji po przeciwnej stronie sporu oraz uświadomienia sobie, że rozpatrywany problem nie ma charakteru prostego podziału dychotomicznego. Wskazuje to na wzrost kompetencji dialogicznych oraz zdolności do prowadzenia sporów w sposób bardziej refleksyjny i mniej konfrontacyjny.

4.4 Otwartość poznawcza i depolaryzacja

Bezpośrednia zmiana stanowiska została zadeklarowana przez relatywnie niewielką liczbę respondentów. Nie należy jednak interpretować tego wyniku jako braku efektu depolaryzacyjnego. Znacznie częściej występujące zmiany stopnia pewności oraz uznanie siły argumentów strony przeciwnej są uznawane w literaturze przedmiotu za kluczowe wskaźniki depolaryzacji poznawczej, które zazwyczaj poprzedzają ewentualną zmianę stanowiska.

Z tej perspektywy debata krakoska nie promuje szybkich i powierzchownych konwersji poglądów, lecz sprzyja epistemicznemu „rozszerzeniu” stanowisk, zwiększając ich warunkowość oraz otwartość na argumenty. Taki efekt jest szczególnie pożądany w kontekstach silnej polaryzacji światopoglądowej i społecznej.

4.5 Podsumowanie odpowiedzi z formularza po debacie

Przeprowadzona analiza danych empirycznych wskazuje, że debata krakoska wywiera mierzalny wpływ na wiedzę uczestników, strukturę ich przekonań, sposób prowadzenia i odbioru dyskusji oraz poziom otwartości poznawczej. Uzyskane wyniki stanowią istotne empiryczne uzasadnienie dla dalszych badań porównawczych oraz planowanych analiz korpusowych, a także dla traktowania debaty krakoskiej jako narzędzia wspierającego rozwój kultury racjonalnej debaty w edukacji i przestrzeni publicznej.

5. Zastosowanie formatu debaty krakoskiej w edukacji szkolnej

Istotnym źródłem danych dotyczących wpływu debaty krakoskiej na praktykę edukacyjną są jakościowe relacje nauczycieli ze szkół ponadpodstawowych, których uczniowie uczestniczyli w warsztatach z debatowania. Nadesłane wypowiedzi pozwalają uchwycić nie tylko deklarowane zmiany po stronie uczniów, lecz także sposób, w jaki sami nauczyciele adaptują elementy debaty krakoskiej do codziennej pracy dydaktycznej.

5.1 Zmiany obserwowane przez nauczycieli

W niemal wszystkich relacjach nauczyciele wskazują na zauważalny wzrost kompetencji komunikacyjnych i argumentacyjnych uczniów. Zmiany te nie ograniczają się do

lepszego formułowania argumentów, lecz obejmują również większą świadomość struktury sporu, konieczności uzasadniania własnych twierdzeń oraz porządkowania wypowiedzi. Uczniowie częściej przygotowują się do zabierania głosu, dbają o klarowność przekazu i wykazują większą swobodę w publicznym wypowiadaniu się.

Szczególnie istotnym elementem, wielokrotnie podkreślanym przez nauczycieli, jest zmiana w sposobie odnoszenia się do stanowisk przeciwnych. Uczniowie częściej deklarują gotowość do wysłuchania odmiennej opinii oraz dostrzegają poznawczą wartość kontaktu z argumentami strony przeciwnej, nawet jeśli ostatecznie nie prowadzi to do zmiany stanowiska. Wskazywana jest przy tym mniejsza skłonność do emocjonalnych reakcji oraz personalnych ataków w sytuacjach sporu.

5.2 Parafrazowanie i elementy dialektycznej życzliwej interpretacji

Jednym z najciekawszych obserwowanych efektów warsztatów jest spontaniczne pojawianie się u uczniów praktyki parafrazowania stanowiska rozmówcy. Nauczyciele relacjonują sytuacje, w których uczniowie próbują rekonstruować argumenty przeciwnika, pytając, czy dobrze rozumieją jego intencje i sens wypowiedzi. Praktyka ta bywa niekiedy nieporadna i ujawnia uproszczenia lub nieporozumienia pojęciowe, jednak sama gotowość do takiej rekonstrukcji stanowi istotny krok w kierunku realizacji zasady dialektycznej życzliwej interpretacji (DPC). Dodatkowo, niektórzy nauczyciele wykorzystali to narzędzie do przeprowadzenia odrębnych ćwiczeń z parafrazy i ćwiczenia zdolności komunikacyjnych.

Z perspektywy dydaktycznej szczególnie ważne jest to, że parafrazowanie przestaje być postrzegane jako „oddawanie pola” czy osłabianie własnej pozycji, a coraz częściej traktowane jest jako element rzetelnej dyskusji. Choć nauczyciele zauważają, że pełne przyjęcie zasady życzliwości interpretacyjnej bywa dla uczniów psychologicznie trudne – zwłaszcza w kontekście wcześniejszych doświadczeń z debatami rywalizacyjnymi – to jednak sam fakt jej obecności w praktyce klasowej stanowi wyraźną zmianę jakościową. Co ciekawe, niektórzy nauczyciele zwrócili uwagę, że sami są również bardziej skłonni do sparafrazowania wypowiedzi ucznia zanim na nią odpowiedzą lub ją skorygują.

5.3 Od rywalizacji do wspólnego poszukiwania odpowiedzi

W relacjach nauczycieli wyraźnie zaznacza się kontrast pomiędzy debatą krakoską a klasycznymi formatami debat rywalizacyjnych, w szczególności debatą oksfordzką. Choć uczniowie często nadal deklarują sympatię do formuł bardziej „dynamicznych” i opartych na rywalizacji, nauczyciele zauważają stopniowe przesunięcie akcentów: od chęci „pokonania” przeciwnika ku lepszemu zrozumieniu problemu i sensownemu przedstawieniu własnych racji.

Debata krakoska – nawet jeśli nie jest realizowana w pełnym formacie – dostarcza

nauczycielom narzędzi do deeskalacji emocjonalnych sporów w klasie. Odwołanie się do zasad poznanych na warsztatach bywa wykorzystywane jako punkt odniesienia w sytuacjach silnego zaangażowania emocjonalnego uczniów, zwłaszcza w dyskusjach dotyczących polityki, etyki czy problemów społecznych. W takich sytuacjach nacisk kładziony jest nie na wygraną, lecz na wzajemne zrozumienie i jakość argumentacji.

W jednej z placówek, w której nauczyciel pracuje z uczniami w spektrum autyzmu, debata krakoska pomogła tym uczniom mniej agresywnie reagować w sytuacjach różnicy zdań. Kooperatywne podejście do dyskusji jest wykorzystywane przez tego nauczyciela do pracy nad podejściem uczniów do konfrontowania się z osobami o innych przekonaniach.

5.4 Otwartość poznawcza i ograniczanie polaryzacji

Nauczyciele zgodnie wskazują, że po warsztatach uczniowie wykazują większą otwartość na różne punkty widzenia oraz mniejszą skłonność do postrzegania różnicy zdań w kategoriach konfliktu tożsamościowego. Choć nie zawsze prowadzi to do zmiany stanowiska, częściej skutkuje osłabieniem postawy typu „albo–albo” i zastąpieniem jej bardziej probabilistycznym, warunkowym podejściem do własnych przekonań.

W tym sensie wpływ debaty krakoskiej nie polega na bezpośrednim rozwiązywaniu konfliktów światopoglądowych, lecz na tworzeniu warunków sprzyjających depolaryzacji poznawczej. Uczniowie uczą się, że spór nie musi oznaczać zerwania dialogu, a argumentacja może pełnić funkcję narzędzia porozumienia, a nie wyłącznie walki.

5.5 Znaczenie dla praktyki dydaktycznej

Z perspektywy nauczycieli debata krakoska jest postrzegana jako wartościowe uzupełnienie istniejących metod dydaktycznych, możliwe do zastosowania w różnych przedmiotach, takich jak język polski, historia, wiedza o społeczeństwie czy etyka. Nawet częściowe wykorzystanie jej elementów – pracy nad argumentami, parafrazowania, strukturyzowania sporów – przynosi zauważalne efekty w postaci lepszej kultury dyskusji i większego zaangażowania uczniów.

Zgromadzone relacje wskazują, że debata krakoska pełni w edukacji funkcję nie tylko narzędzia dydaktycznego, lecz także formacyjnego: wspiera rozwój postaw dialogicznych, epistemicznej pokory oraz gotowości do wspólnego poszukiwania odpowiedzi na złożone problemy.

6. Podsumowanie

Dotychczasowe badania przeprowadzone w ramach projektu nad debatą krakoską wskazują, że uczestnictwo w tym formacie sprzyja zarówno zyskowi poznawczemu – w postaci poznania nowych argumentów, rewizji własnych przekonań i refleksji nad własnym rozumowaniem – jak i rozwojowi kompetencji dialogicznych oraz krytyczno-

analitycznych, w tym umiejętności parafrazowania stanowisk przeciwnika i prowadzenia dyskusji w duchu życzliwej interpretacji. Analiza danych empirycznych oraz jakościowych relacji nauczycieli pokazuje, że debata krakoska zwiększa otwartość poznawczą uczestników, ogranicza polaryzację oraz wspiera kształtowanie kultury rzetelnej debaty w edukacji i przestrzeni publicznej – efekty te występują zarówno wśród uczniów, studentów, jak i dorosłych uczestników debat. Wyniki te rokują na dalszy rozwój inicjatyw edukacyjnych, organizację kolejnych warsztatów i szkoleń w Polsce, Europie i poza Europą, budowę korpusu badawczego oraz przygotowanie kolejnych analiz i badań, co daje nadzieję, że opracowywane narzędzie może realnie wspierać społeczeństwo w prowadzeniu rzetelnej dyskusji w czasach manipulacji i polaryzacji.

Bibliografia

- Pruś, J. (2026). Cognitive gain over winning: The cracovian debate format. In J. Pruś, M. Koszowy & M. Kobierski (Eds.), *Argumentation in digital society: Proceedings from the 5th european conference on argumentation*. College Publications.
- Pruś, J., & Sikora, P. (2023). The dialectical principle of charity: A procedure for a critical discussion. *Argumentation*, 37, 577–600. <https://doi.org/10.1007/s10503-023-09615-8>
- Pruś, J., & Sikora, P. (2025). A cracovian debate: Cooperative debate format based on the dialectical principle of charity. *Topoi*, 44, 1469–1488. <https://doi.org/10.1007/s11245-025-10244-x>